

۱۱۱۱۰۱۰۹۳
۱۱۱۱۱

۱۱۱۱۱

۸۷/۱/۱۰۸۵۹۳
۸۷-۱۳۱

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی

دلیل الکترونیکی در دعوی حقوقی

محبوبه عبدالهی

استاد راهنما:

دکتر مرتضی شهبازی نیا

استاد مشاور:

دکتر احمد بیگی حبیب آبادی

۱۳۸۸ / ۱ / ۱۸

شهریور ۱۳۸۷

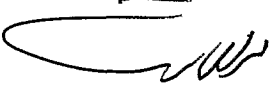

اطلاعات درون محلی
شهریارک

۱۱۱۱۷۷

به نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد خانم محبوبه عبدالهی تحت عنوان «دلیل الکترونیکی در دعوای حقوقی» را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	دکتر مرتضی شهبازی نیا	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر احمد بیگی حبیب آبادی	استادیار	
۳- استاد ناظر	دکتر محمد عیسایی تفرشی	دانشیار	
۴- استاد ناظر	دکتر مهرزاد ابدالی	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر محمد عیسایی تفرشی	دانشیار	

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته حقوق خصوصی است که در سال ۱۳۸۷ در دانشکده علوم / آبی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر مرتضی شهریاری، مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر احمد سنجی حسینی مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشگاه تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب محبوس عبدالهی دانشجوی رشته حقوق خصوصی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: محبوس عبدالهی

تاریخ و امضا:

۱۳۸۸ / ۱ / ۱۸

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استناد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آیین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود. ۱۳۸۴/۶/۲۱

تقدیرم به

آنان که بار سنگین آگاهی را به دوش می‌کشند و سپوران در جستجوی

حقیقت می‌کشند.

تشکر و قدر دانی:

با سپاس از یزدان یکتا که توفیق تحصیل علم را به من عنایت فرمود، از استاد فرزانه و بزرگوارم جناب آقای دکتر مرتضی شهبازی نیا که این پایان نامه، مرهون صبر و حوصله ایشان است و همچنین استاد ارجمند، جناب آقای دکتر احمد بیگی حبیب آبادی و تمامی دوستانی که مرا در نگارش این پایان نامه یاری کردند، تشکر و قدر دانی می‌نمایم.

چکیده

در عصر حاضر، پیشرفت تکنولوژی و ظهور ابزارهای جدید اطلاعاتی و ارتباطی، روش‌های جدیدی را برای برقراری ارتباط و تولید و ذخیره اطلاعات به وجود آورده است، استفاده روزافزون از این روش‌ها در روابط تجاری و روزمره مردم، موجب ایجاد نوع جدیدی از دلیل با ماهیتی متفاوت به نام دلیل الکترونیکی شده است.

ویژگی‌های خاص دلایل الکترونیکی از جمله ملموس نبودن، قابلیت جعل و تغییر، امکان بازیابی و دشواری شناخت هویت صادرکننده آن، موجب تردید در اعتبار و ارزش اثباتی این دلایل شده است، از طرفی، رسیدگی به دلایل الکترونیکی نیازمند سرعت، برقراری ارتباط از راه دور و نیز بایگانی الکترونیکی اسناد است، به همین جهت پذیرش این نوع دلیل در نظام قضایی ایران که مبتنی بر ادله سنتی اثبات دعواست، با مشکل مواجه می‌شود.

با وجود آنکه ماهیت دلیل الکترونیکی متفاوت از دلیل سنتی است، می‌توان با به کارگیری روش‌های فنی مانند امضای دیجیتال و نیز استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی ایمن، عناصری را که قانون برای اعتبار دلیل لازم می‌داند، در دلایل الکترونیکی تأمین نمود، با توجه به این امر، قانون تجارت الکترونیک، ضمن برابر شمردن داده‌پیام و امضای الکترونیکی با نوشته و امضای سنتی، دلایل الکترونیکی را به عنوان نوع جدیدی از دلیل، معتبر تلقی کرده و آنها را در حد اسناد عادی واجد ارزش اثباتی می‌داند. در صورتی که دلایل الکترونیکی، دارای شرایط یک دلیل مطمئن باشند، ادعای انکار و تردید در مورد آنها مسموع نیست. هدف از پژوهش حاضر، شناخت دلیل الکترونیکی و ویژگی‌های آن، بررسی اعتبار و ارزش اثباتی آن و نیز ارائه راهکارهایی جهت پذیرش این نوع دلیل در نظام قضایی ایران است.

کلمات کلیدی: دلیل الکترونیکی، ادله اثبات دعوا، قانون تجارت الکترونیک، تجارت الکترونیک، امضای

الکترونیکی.

عنوان..... صفحه

فصل اول: مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱-۱-مقدمه	۲
۲-۱-تعریف مسئله و بیان سؤال‌های تحقیق	۷
۳-۱-سابقه و ضرورت انجام تحقیق	۸
۴-۱-فرضیه‌ها	۹
۵-۱-اهداف تحقیق	۹
۶-۱-روش انجام تحقیق و شیوه گردآوری اطلاعات	۹
۷-۱-تقسیم مطالب	۱۰

فصل دوم: شناخت دلیل الکترونیکی و ویژگی‌های آن

۱-۲-مقدمه	۱۲
۲-۲-تعاریف	۱۲
۱-۲-۲-تعریف دلیل	۱۲
۲-۲-۲-تعریف داده‌پیام	۱۴
۳-۲-۲-تعریف دلیل الکترونیکی	۱۶
۳-۲-تفاوت دلیل الکترونیکی و سنتی	۱۸
۴-۲-منابع دلیل الکترونیکی	۲۱
۵-۲-بازیابی دلیل الکترونیکی	۲۲
۱-۵-۲-بازیابی نسخه‌های پشتیبان	۲۳
۲-۵-۲-بازیابی اطلاعات حذف‌شده	۲۶

- ۲-۵-۳-بازیابی پوشه‌های پنهان شده ۲۷
- ۲-۶-حفاظت از دلیل الکترونیکی ۲۹
- ۲-۷-امضای الکترونیکی ۲۹
- ۲-۷-۱-تعریف امضای الکترونیکی ۳۰
- ۲-۷-۲-انواع امضای الکترونیکی ۳۳
- ۲-۷-۲-۱-امضای الکترونیکی ساده ۳۴
- ۲-۷-۲-۲-امضای زیست سنجی ۳۵
- ۲-۷-۲-۳-امضای مبتنی بر رمزنگاری ۳۸
- ۲-۷-۲-۱-۳-رمزنگاری یکطرفه ۳۹
- ۲-۷-۲-۲-۳-رمزنگاری متقارن ۳۹
- ۲-۷-۲-۳-۳-رمزنگاری نامتقارن ۴۰
- ۲-۷-۲-۴-امضای دیجیتال ۴۲
- ۲-۷-۳-مدیریت امضای دیجیتال از طریق زیرساخت کلید عمومی کشور (PKI) ۴۷
- ۲-۷-۳-۱-اهداف و وظایف زیرساخت کلید عمومی کشور ۴۷
- ۲-۷-۳-۲-ارکان زیرساخت کلید عمومی کشور ۴۸
- ۲-۷-۳-۳-تأمین اطمینان امضای دیجیتال از طریق زیرساخت کلید عمومی کشور ۵۰
- ۲-۸-انواع دلیل الکترونیکی ۵۲

۵۳دلیل الکترونیکی عادی
۵۳تعریف
۵۳ساختار
۵۴سیستم اطلاعاتی غیر ایمن
۵۴امضای الکترونیکی ساده
۵۵دلیل الکترونیکی مطمئن
۵۵تعریف
۵۶ساختار
۵۶سیستم اطلاعاتی مطمئن
۶۲امضای الکترونیکی مطمئن
۶۶سابقه مطمئن
۷۰فصل سوم-اعتبار دلیل الکترونیکی
۷۱مقدمه
۷۱عناصر اعتبار دلیل
۷۲نوشته
۷۲تعریف نوشته و کارکرد آن

- ۷۴ ۲-۱-۲-۳-برابری داده‌پیام و نوشته
- ۷۹ ۲-۲-۳-امضا
- ۸۰ ۱-۲-۲-۳-تعریف امضا و کارکرد آن
- ۸۲ ۲-۲-۲-۳-تأمین کارکردهای امضا در دلیل الکترونیکی
- ۸۲ ۱-۲-۲-۲-۳-برابری امضای الکترونیکی و امضای سنتی
- ۸۷ ۲-۲-۲-۲-۳-فرض انتساب سند به صادرکننده
- ۹۳ ۳-۲-۳-اصالت
- ۹۳ ۱-۳-۲-۳-تعریف اصالت و کارکرد آن
- ۹۵ ۲-۳-۲-۳-تأمین عنصر اصالت در اسناد الکترونیکی
- ۱۰۰ ۳-۳-قابلیت پذیرش و ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی
- ۱۰۰ ۱-۳-۳-بررسی برخی از قواعد عمومی ادله اثبات دعوا
- ۱۰۰ ۱-۱-۳-۳-بررسی نوع نظام ارزیابی دلیل در حقوق ایران
- ۱۰۲ ۲-۱-۳-۳-بررسی اعتبار قرارداد خصوصی خلاف مقررات ادله اثبات دعوا
- ۱۰۴ ۳-۱-۳-۳-بررسی امکان اجبار دارنده سند به ارائه آن در دادگاه
- ۱۰۸ ۲-۳-۳-قابل استناد بودن دلیل الکترونیکی
- ۱۱۲ ۳-۳-۳-ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی
- ۱۱۲ ۱-۳-۳-۳-ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی عادی
- ۱۱۴ ۲-۳-۳-۳-ارزش اثباتی دلیل الکترونیکی مطمئن
- ۱۲۴ ۴-۳-۳-بار اثبات دعوا
- ۱۲۶ ۵-۳-۳-تعارض دلایل
- ۱۲۷ ۶-۳-۳-تکذیب صحت سند

۱۲۷ ۱-۶-۳-۳- اظهار انکار و تردید
۱۲۸ ۲-۶-۳-۳- ادعای جعل
۱۳۰ ۷-۳-۳- بررسی اعتبار قانونی دلیل الکترونیکی پیش از تصویب قانون تجارت الکترونیک
۱۳۵ ۸-۳-۳- بررسی موانع پذیرش دلیل الکترونیکی در نظام قضایی ایران
۱۳۸ نتیجه گیری
۱۴۰ پیشنهادها
۱۴۲ فهرست منابع
۱۴۹ چکیده انگلیسی

فهرست اشکال

۴۴ شکل ۱-۲ انجام عمل امضا
۴۵ شکل ۲-۲ رمز نگاری
۴۶ شکل ۳-۲ تطبیق امضا

فصل اول:

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

پیش از ظهور تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی، دلیل فقط در شکل سنتی آن یعنی در قالب‌های اقرار، سند کاغذی، شهادت، امارات و سوگند متصور بود و کاغذ، مهمترین حامل اطلاعات به شمار می‌آمد اما در طی قرن اخیر، اختراعات شگرفی در زمینه تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی صورت گرفت؛ ظهور تلگراف، تلفن، نامبر، میکروفیلم، رایانه و اینترنت روش‌های جدیدی را برای برقراری ارتباط به وجود آورد، سهولت و کارایی این ابزارها موجب ترویج سریع استفاده از آنها در امور تجاری و حتی روزمره مردم شد تا جایی که شیوه جدیدی از تجارت برای مبادله اطلاعات تجاری بدون استفاده از کاغذ به عنوان تجارت الکترونیک شکل گرفت. همچنین ابزارهای رایانه‌ای چنان دقیق و هوشمند هستند که علاوه بر آنکه به عنوان ابزاری جهت ذخیره و انتقال اطلاعات به کار می‌روند، قادر هستند به صورت خودکار، بدون دخالت مستقیم انسان، اطلاعات را ایجاد و پردازش کنند.

اطلاعاتی که توسط ابزارهای جدید تولید، ذخیره و پردازش می‌شوند یا با استفاده از این ابزارها انتقال می‌یابند اندک اندک به عنوان دلیل مورد استناد قرار گرفتند در نتیجه در کنار ادله سنتی نوع جدیدی از ادله به نام ادله الکترونیکی شکل گرفتند.

ماهیت دلیل الکترونیکی متفاوت با دلیل سنتی است. دلیل الکترونیکی، مادی و ملموس نیست، به راحتی قابل جعل و تغییر است و از آنجا که معمولاً در قراردادهای الکترونیکی و مبادلات از راه دور مورد استفاده قرار می‌گیرد، به دلیل عدم رویارویی فیزیکی طرفین، شناخت هویت صادرکننده سند

دشوار است. همچنین مفهوم "اصل سند"، به معنای سندی که برای نخستین بار به وجود آمده است در محیط الکترونیکی ممکن نیست، زیرا تمام اطلاعاتی که در صفحه ابزارهای الکترونیکی مشاهده می‌شوند پس از انتقال از قسمت‌های مختلف حافظه رایانه به نمایش در می‌آیند. متفاوت بودن این ویژگی‌ها موجب شد پذیرش دلیل در دادگاه‌ها بر اساس نظام ادله سنتی اثبات دعوا که برای اعتبار اسناد، نوشته بودن، تشخیص هویت صادرکننده سند و اصالت سند را لازم می‌داند با مشکل مواجه شود، اما استفاده روزافزون از ابزارهای الکترونیکی و نیاز میرم تجار به اعتبار دلایل الکترونیکی موجب شد در دهه ۶۰ و ۷۰ قرن بیستم، اقداماتی در جهت معتبر شمردن این نوع دلایل صورت گیرد. در این سال‌ها در بلژیک و فرانسه برای نخستین بار، اطلاعات الکترونیکی به عنوان اماره در دادگاه‌ها مورد استناد قرار گرفتند. در سال ۱۹۶۸ میلادی در انگلستان، دلایل الکترونیکی به عنوان دلیل واقعی^۱ در نظام قضایی پذیرفته شدند^۲ اما فقدان رویه یکسان در مورد اعتبار دلایل الکترونیکی در جامعه بین‌المللی همچنان مشکل‌ساز بود، دلیل الکترونیکی غالباً برای اثبات معاملات بین‌المللی و در روابط بین‌المللی مورد استفاده قرار می‌گرفت، به همین جهت تعارض قوانین کشورهای مختلف در پذیرش دلیل الکترونیکی و ارزش اثباتی آن، موجب از دست رفتن اطمینان در روابط تجاری می‌شد، در نتیجه تلاش گسترده‌ای برای همسان‌سازی قوانین کشورها در زمینه استنادپذیری اطلاعات الکترونیکی صورت گرفت و کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل متحد (آنسیترال)^۳

^۱ Real Evidence.

^۲ قاجار، سیامک، "مقدمه‌ای بر ابعاد حقوقی تجارت الکترونیکی در ایران"، صص ۳۷۴-۳۶۷، مجموعه مقالات دومین همایش تجارت الکترونیکی،

aa:www.e commerce.gov.ir/e archive/e archive/e archive /item list-asp Id 11

^۳ United National Commission on International Trade Law.

(UNCITRAL) در سال ۱۹۸۵ به موجب توصیه‌نامه شماره ۴۰/۷۱ سوابق رایانه‌ای^۱ یعنی اطلاعاتی را که توسط رایانه تولید، ارسال، ذخیره یا پردازش شده‌اند قابل پذیرش اعلام کرد.^۲

در دهه ۷۰ قرن بیستم، سیستم‌های رمزنگاری نامتقارن در آمریکا اختراع شدند و کانون وکلای آمریکا کمیته‌ای را با نام کمیته تجارت الکترونیکی جهت تلفیق تکنولوژی‌های مدرن با قواعد حقوقی تشکیل داد، این کمیته پس از مطالعه و بررسی، رهنمود امضای دیجیتال^۳ را منتشر کرد، این مدل در قانون امضای دیجیتال ایالت یوتا^۴ تجلی یافت و طی دو سال در اکثر ایالت‌های آمریکا و کشورهای نظیر آلمان و مالزی الگوبرداری شد.^۵

در سال ۱۹۹۶، آنسیترال، جهت توسعه هماهنگی و همسان‌سازی حقوق تجارت بین‌الملل، قانون نمونه تجارت الکترونیکی^۶ را منتشر کرد، این قانون با استفاده از روش معادل‌سازی اسناد الکترونیکی و سنتی، به اسناد الکترونیکی ارزش اثباتی اعطا کرده است، این قانون مبنای قانون بسیاری از کشورها از جمله ۲۴ کشور و تعداد زیادی از ایالات مستقل و نیز قوانین متحدالشکل اتحادیه اروپا، آمریکا و کانادا قرار گرفته است.^۷

در سال ۲۰۰۱، آنسیترال با هدف مطمئن‌سازی امضای الکترونیکی قانون نمونه تجارت الکترونیکی^۸ را منتشر کرد، که تمام این قانون بسط و تفسیر ماده ۷ قانون نمونه تجارت الکترونیکی

^۱ Computer Record.

^۲ UNCITRAL Recommendation on Legal Value of Computer Records (1985) United National Commission on International Trade Law Yearbook, 1985, vol. xvi, part one, D. همان، ص ۲۷۸.

^۳ Digital Signature Guideline 1996.

^۴ Utah Digital Signature Act.

^۵ قاجار، همان، ص ۲۸۱.

^۶ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, 1996.

^۷ www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral-texts/electronic-commerce/1996model-status.html.

^۸ UNCITRAL Model Law on Electronic Signature with Guide to Enactment, 2001.

در مورد امضای الکترونیکی است و بر اساس فهرست اعلام شده توسط آنسیترال، این قانون تاکنون مبنای قانون ملی هفت کشور بوده است.^۱

پس از آن در سال ۲۰۰۵، کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای تجاری بین-المللی^۲ به تصویب رسید. این کنوانسیون، قراردادهای تجاری بین‌المللی را که از طریق ارتباطات الکترونیکی منعقد شده‌اند معتبر تلقی می‌کند، هم اکنون ۱۵ کشور به این کنوانسیون ملحق شده‌اند که کشور ما نیز یکی از آنهاست.

پس از ظهور دلایل الکترونیکی در ایران نیز به دلیل اختلاف ویژگی‌های دلایل الکترونیکی و دلایل سنتی، در پذیرش دلیل الکترونیکی تردید وجود داشت، کمیسیون مشورتی آیین دادرسی مدنی اداره حقوقی قوه قضاییه با این استدلال که دلایل در نظام حقوقی ایران شمارش شده‌اند، ضبط صوت را غیرقابل استناد دانست^۳، اما نیاز جامعه به اعتبار این دلایل موجب توجه قانونگذار به این امر شد تا اینکه نهایتاً اعتبار و ارزش اثباتی دلایل الکترونیکی با تصویب قانون تجارت الکترونیک در ۱۳۸۲/۱۰/۲۹ پذیرفته شد. این قانون بر اساس قانون نمونه آنسیترال در مورد تجارت الکترونیکی و با عنایت به قانون نمونه امضای الکترونیکی وضع شده است. پس از آن، با تأسیس مرکز صدور گواهی دیجیتال در آذر ماه ۱۳۸۵، گام بلندی به سوی اطمینان دلیل الکترونیکی برداشته شد.

همانطور که بیان کردیم، منشأ اعتبار دلیل الکترونیکی، قانون تجارت الکترونیک است، به همین جهت ممکن است این امر مورد شبهه قرار گیرد که با توجه به عنوان این قانون که واژه تجارت را با خود دارد آیا قلمرو این قانون صرفاً دلایل تجاری الکترونیکی را در بر می‌گیرد یعنی آیا احکام این قانون صرفاً در دلایل تجاری قابل اعمال است و یا شامل دلایل الکترونیکی که در دعاوی کیفری و

^۱www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral-texts/electronic-commerce/۲۰۰۱model-status.html.

^۲United Nations Convention on the Use of Electronic Communication in International Contract 2005.

^۳حسینی، محمدرضا، قانون آیین دادرسی مدنی در رویه قضایی، ج ۲، انتشارات مجد، ۱۳۸۳، ص ۱۶۵.

حقوقی مورد استناد قرار می‌گیرند، نیز می‌شود مثلاً در صورتی که در یک دعوی حقوقی، زوجه ضمن یک سند الکترونیکی، زوج را از پرداخت مهریه ابراء نموده باشد آیا اعتبار چنین سندی می‌تواند مشمول قانون تجارت الکترونیک باشد.

برای پاسخ به این سؤال ابتدا تجارت الکترونیک^۱ را تعریف می‌کنیم. تعاریف متفاوتی از این واژه ارائه شده است، برخی گفته‌اند: «تجارت الکترونیک، مبادله اطلاعات تجاری بدون استفاده از کاغذ است که در آن نوآوری‌هایی مانند مبادله الکترونیکی داده‌ها، پست الکترونیکی، تابلوی اعلانات الکترونیکی، انتقال الکترونیکی وجوه و سایر فناوری‌های مبتنی بر شبکه به کار برده می‌شود».^۲

تجارت الکترونیک، به این صورت نیز تعریف شده است: «استفاده از کامپیوترهای یک یا چند شبکه برای ایجاد و انتقال اطلاعات تجاری که عمدتاً شامل خرید و فروش اطلاعات، کالاها و خدمات از طریق اینترنت می‌باشد».^۳

وجه مشترک این تعاریف، این است که تجارت الکترونیک، به هر حال قلمرو تجارت را در بر می‌گیرد اما برخلاف این تعاریف، قانون تجارت الکترونیک، قلمرو خود را محدود به موضوعات تجاری نکرده است. ماده ۱ این قانون در معرفی قلمرو شمول قانون مقرر می‌دارد: «این قانون، مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمن اطلاعات در واسط‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود». پس، قواعد و احکام این قانون در مورد تمام اطلاعاتی که توسط ابزارهای الکترونیکی یا سیستم‌های ارتباطی جدید، مبادله شده و یا ذخیره می‌شوند اعمال می‌شود و محدودیتی برای موضوع آنها تعیین نشده است، بنابراین، چنین اطلاعاتی حتی اگر موضوع آنها امور تجاری نباشد تحت شمول این

^۱ E.Commerce.

^۲ باجاج و دبجانی ناگ، "از مبادله الکترونیکی اطلاعات تا تجارت الکترونیکی"، صص ۴۳-۳، از مبادله الکترونیکی اطلاعات تا تجارت الکترونیکی، ترجمه ایرج بهنام مجتهدی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۶.

^۳ فیضی چکاب، غلام نبی، "وضعیت حقوقی و قانونی تجارت الکترونیکی در ایران و جهان"، مجموعه مقالات دومین همایش تجارت الکترونیکی، همان، ص ۲.

قانون قرار می‌گیرند. دقت در مواد این قانون نیز نشان می‌دهد که قلمرو این قانون، صرفاً امور تجاری نیست. به عنوان مثال، مواد ۶، ۷ و ۸ قانون تجارت الکترونیک، در مواردی که وجود یک نوشته، امضا یا ارائه اصل سند "از نظر قانون" لازم باشد داده‌پیام را در هر مورد معادل این الزامات قانونی می‌دانند، در این مواد، واژه "قانون" به معنای عام به کار رفته است پس می‌تواند تمام قوانین را شامل شود و محدود به قانون تجارت نشده است، از طرفی ماده ۶ قانون تجارت الکترونیک، مواردی را از شمول اصل برابری داده-پیام و نوشته خارج کرده است که یکی از این موارد، اسناد مالکیت اموال غیرمنقول است. با توجه به آنکه این اسناد در زمره اسناد مدنی هستند درمی‌یابیم قلمرو قانون تجارت الکترونیک و احکام آن و نیز اصل برابری داده‌پیام و نوشته، تمام دلایل را شامل می‌شود و صرفاً شامل امور تجاری نیست، در غیر این صورت، نیازی به مستثنا کردن اسناد مالکیت اموال غیرمنقول که نوعی از اسناد مدنی هستند از اصل کلی برابری داده‌پیام و نوشته نبود، زیرا در چنین فرضی، این اسناد به خودی خود، خارج از قلمرو قانون قرار می‌گرفتند.

۲-۱- تعریف مسئله و بیان سئوال‌های تحقیق

دلیل الکترونیکی در دعوی حقوقی، هرگونه داده پیام الکترونیکی است که طرفین دعوی حقوقی برای اثبات دعوا یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌نمایند.

سئوالات تحقیق:

۱. تفاوت دلیل الکترونیکی با دلیل غیر الکترونیکی چیست؟
۲. نظام حقوقی ایران چه اعتباری برای دلیل الکترونیکی قائل است؟
۳. قواعد دادرسی حاکم بر ارائه و ارزیابی دلیل الکترونیکی چه تفاوتی با قواعد عام دادرسی حاکم بر دلیل غیر الکترونیکی دارند؟
۴. نظام قضایی ایران برای پذیرش دلیل الکترونیکی نیاز به چه تحولاتی دارد؟